

Роговенко О. В.,доктор юридичних наук,
декан юридичного факультету
Сумського національного аграрного університету
ORCID: 0000-0003-2887-9339**Борман М.,**здобувач вищої освіти
Сумського національного аграрного університету
ORCID: 0009-0006-1277-0768**Шпетний Є.,**здобувач вищої освіти
Сумського національного аграрного університету
ORCID: 0009-0006-7583-4722

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОСВІТНЬОЇ МІГРАЦІЇ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

LEGAL REGULATION OF EDUCATIONAL MIGRATION IN THE CONDITIONS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

У статті досліджено феномен освітньої міграції як соціального явища, що набуває все більшого значення в сучасному глобалізованому світі. Проблема правового регулювання освітньої міграції актуалізується у зв'язку зі збройними конфліктами та потребує нових підходів до вивчення освітніх аспектів міграційних рухів та охоплює норми міжнародного, національного та локального рівнів законодавств. Проаналізовано основні міжнародні нормативно-правові акти, що регулюють міграцію в цілому та освітню міграцію зокрема, спрямованих на управління міграційними потоками, захист прав мігрантів, забезпечення їх безпеки та соціальної інтеграції, а також скорочення нелегальної міграції. Автори наголошують на важливості міждержавного співробітництва та комплексного підходу до міграційної політики, спрямованого на мінімізацію негативних наслідків міграції та підтримку «стійкої» міграції. Зроблено висновок про необхідність адаптації законодавства до глобальних умов, що дозволить використовувати міграцію як фактор сталого соціально-економічного розвитку. У контексті сталого розвитку освітня міграція набуває особливого значення, оскільки сприяє обміну знаннями та досвідом, підвищенню рівня освіти, а також підтримці інноваційних технологій та досліджень. Акцентовано увагу на проблемах правового регулювання освітньої міграції в умовах сталого розвитку, серед яких фінансові бар'єри, визнання дипломів, нерівномірність доступу до освітніх ресурсів, «відтік мізків». Встановлено основні напрями вдосконалення правового регулювання освітньої міграції шляхом створення нових міжнародних угод для спрощення процесів визнання дипломів, розширення програм фінансової підтримки для студентів з країн, що розвиваються, розробка національних стратегій, захист прав мігрантів в освітньому середовищі. Запропоновано рекомендації для покращення умов освітньої міграції та сприяння міжнародному співробітництву в галузі освіти.

Ключові слова: міграція, освітня міграція, сталий розвиток.

The article examines the phenomenon of educational migration as a social phenomenon that is gaining more and more importance in the modern globalized world. The problem of legal regulation of educational migration is actualized in connection with armed conflicts and requires new approaches to the study of educational aspects of migration movements and covers norms of international, national and local levels of legislation. The main international legal acts regulating migration in general and educational migration in particular, aimed at managing migration flows, protecting the rights of migrants, ensuring their safety and social integration, as well as reducing illegal migration, are analyzed. The authors emphasize the importance of interstate cooperation and a comprehensive approach to migration policy aimed at minimizing the negative consequences of migration and supporting «sustainable» migration. It was concluded that the legislation needs to be adapted to global conditions, which will allow migration to be used as a factor of sustainable socio-economic development. In the context of sustainable development, educational migration is of particular importance, as it contributes to the exchange of knowledge and experience, raising the level of education, as well as supporting innovative technologies and research. Attention is focused on the problems of legal regulation of educational migration in conditions of sustainable development, including financial barriers, recognition of diplomas, uneven access

to educational resources, «brain drain». The main directions for improving the legal regulation of educational migration by creating new international agreements to simplify the processes of diploma recognition, expanding financial support programs for students from developing countries, developing national strategies, and protecting the rights of migrants in the educational environment have been established. Recommendations are offered for improving the conditions of educational migration and promoting international cooperation in the field of education.

Key words: migration, educational migration, sustainable development.

Постановка проблеми. За даними звітів Міжнародної організації з міграції (МОМ) кількість міжнародних мобільних студентів у всьому світі має тенденцію до зростання: у 2001 році ця кількість становила 2,2 мільйона, в 2011 році освітніх мігрантів збільшилося до 3,8 мільйонів, тоді як у 2021 році ця цифра перевищила 6 мільйонів [1]. Прогнозовані показники глобальних міграційних процесів у сфері освіти до 2025 року можуть досягти 8 мільйонів осіб.

Правове регулювання освітньої міграції є ключовим інструментом для забезпечення ефективної комунікації всередині освітньої спільноти. У сучасних умовах глобалізації освітня міграція стає все більш поширеним явищем, що впливає на розвиток національних систем освіти, економіку країн та інтелектуальний потенціал суспільства. Водночас, це явище викликає низку правових, соціальних та економічних проблем, які вимагають ґрунтовного наукового аналізу та вдосконалення законодавчого регулювання.

Метою дослідження є аналіз чинних міжнародних нормативно-правових актів, окреслення можливих позитивних та негативних наслідків освітньої міграції, формулювання загальних рекомендацій для збалансованості міграційної політики та гармонізації законодавства, що важливо для створення єдиних стандартів у сфері освіти та полегшення академічної мобільності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багатоаспектність сучасної освітньої міграції потребує спеціалізованих наукових пошуків, окремі напрацювання яких представлені в роботах Г. Вахітової, Т. Купе [2], К. Ніколаєць [5], Т. Шепіль [8] та інших. Разом з тим проблема правового регулювання освітньої міграції дедалі більше набуває актуальності, особливо у зв'язку зі збройними конфліктами, що вимагає нового підходу до вивчення освітніх аспектів міграційних рухів.

Виклад основного матеріалу. Освітня міграція визначається як процес переміщення студентів, науковців та викладачів з однієї країни в іншу для здобуття освіти, підвищення кваліфікації або проведення наукових досліджень. У контексті сталого розвитку освітня міграція набуває особливого значення, оскільки сприяє обміну знаннями та досвідом, підвищенню рівня освіти, а також підтримці інноваційних технологій та досліджень. В умовах активізації міграційних рухів та необхідності забезпечення сталого розвитку для потреб нинішнього покоління, не порушуючи можливостей майбутніх поколінь,

освітня міграція повинна здійснюватися з урахуванням екологічних, соціальних, економічних факторів для забезпечення балансу між потребами людей та захистом навколишнього середовища і збереження природних ресурсів.

Фундаментом міжнародної нормативно-правової бази щодо регулювання міграційних рухів є Загальна декларація прав людини (Universal Declaration of Human Rights (UDHR, 1948 р.), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR, 1976), Конвенція про права дитини (Convention on the Rights of the Child, 1989), Конвенція про статус біженців (Convention Relating to the Status of Refugees, 1948), Женевські конвенції про захист жертв війни (Geneva Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War, 1949), Керівні принципи ООН з питань внутрішнього переміщення всередині країни (Guiding Principles on Internal Displacement, 1998), Пакт про міграцію та притулок (Migration and Asylum Pact, 2020) та інші.

Результатом роботи міжнародної спільноти є низка нормативно-правових актів, де визначено міжнародні стандарти в галузі освіти, які так чи інакше забезпечують правові засади освітньої міграції.

Конвенція про боротьбу з дискримінацією у сфері освіти (Convention against Discrimination in Education) [3], прийнята ЮНЕСКО 14 грудня 1960 року, спрямована на ліквідацію всіх форм дискримінації та забезпечення рівного доступу до якісної освіти, незалежно від раси, статі, мови, релігії, політичних переконань чи соціально-економічного статусу. Окрім заборони дискримінації, Конвенція проголошує рівність у доступі до освіти, забезпечення однакової якості освіти для всіх громадян за умови збереження культурної ідентичності та зобов'язує держав-учасниць впроваджувати законодавчі, адміністративні та інші заходи для ліквідації дискримінаційних практик в освіті. Конвенція є основою для формування глобальної політики у сфері освіти, спрямованої на ліквідацію нерівності. Вона надихнула на прийняття національних законів, які гарантують рівний доступ до освіти в різних країнах світу. Важливо зазначити, що саме завдяки цьому документу держави зобов'язуються сприяти розвитку інклюзивної освіти.

Лісабонська конвенція про визнання кваліфікації вищої освіти в Європейському регіоні (Lisbon Convention on Recognition of Higher Education Qualifications in the European Region,

1997) [4] – це міжнародна угода, яка регулює взаємне визнання дипломів та кваліфікацій у сфері вищої освіти між країнами-учасниками з метою сприяння академічній мобільності, підвищення довіри до національних освітніх систем і забезпечення прозорості у визнанні академічних кваліфікацій. Окрім цього, Конвенція забезпечує спрощення процедур для студентів, які бажають навчатися за кордоном, полегшуючи їх переміщення та академічне отримання кваліфікації. Україною Лісабонська конвенція була ратифікована в 1999 році, що спростило визнання українських дипломів у багатьох європейських країнах.

Болонська декларація (Bologna declaration, 1999) [7] – угода, підписана в 1999 році міністрами освіти 29 європейських країн, основною метою якої стало створення єдиного європейського простору вищої освіти для сприяння мобільності студентів і викладачів, а також полегшення визнання дипломів і кваліфікацій між країнами-учасниками. Саме Болонською системою відбулося запровадження важливих елементів, які сприяють освітній міграції, а саме:

- впровадження трьох циклів навчання – бакалаврат (перший цикл), магістратура (другий цикл) і докторантура (третій цикл), що дозволило стандартизувати рівні освіти та спростити отримання кваліфікацій у різних країнах;

- перенесення та накопичення кредитів (ECTS) – кредитна система, що дозволяє збільшити обсяг навчального навантаження для кожного курсу і тим самим полегшує мобільність студентів і дозволяє визнання частин освіти, здобутих за кордоном;

- створення загальних стандартів і механізмів контролю якості освіти для підвищення конкурентоздатності освітніх програм та інституційного управління;

- стимулювання обміну студентами, викладачами, дослідниками та адміністративним персоналом, що сприяє культурному і професійному обміну;

- зміцнення міжнародного співробітництва між університетами та науковими організаціями.

Болонський процес триває і на сьогодні до нього приєдналися понад 40 країн, зокрема й Україна, яка зобов'язувалася встановити свою систему вищої освіти відповідно до принципу реформ Болонської декларації.

Цілі сталого розвитку, ЦСР, (The 2030 Agenda for Sustainable Development, 2015) [6] охоплюють 17 основних напрямків, серед яких Ціль 4 «Якісна освіта» прямо чи опосередковано стосується освітньої міграції. Хоча в ЦСР термін «освітня міграція» не використовується, але проголошуються кілька тез, які мають прямий вплив на мобільність студентів, викладачів

та освітні обміни між країнами. Основні аспекти, які зачіпають освітню міграцію є наступні: розширення доступу до вищої освіти; стипендіальне забезпечення для студентів із країн, що розвиваються; сприяння міжнародній академічній мобільності; стійкий розвиток і зменшення нерівності

В межах дослідження важливо згадати міжнародні освітні програми, спрямовані на підтримку освітньої міграції у контексті сталого розвитку, такі як Erasmus, яка сприяє обміну студентами та науковцями між країнами ЄС і світу, та DAAD, що надає стипендії для студентів та науковців, особливо з країн, що розвиваються, для підвищення рівня освіти та підготовки майбутніх лідерів у різних галузях.

Основними проблемами правового регулювання освітньої міграції в умовах сталого розвитку нами визначені наступні фактори: *фінансові бар'єри* (незважаючи на розвиток стипендіальних програм, доступ до міжнародної освіти залишається обмеженим для багатьох студентів через високі витрати на навчання та проживання за кордоном); *визнання дипломів* (визнання кваліфікацій і дипломів, отриманих за кордоном, іноді ускладнене через різні освітні стандарти країн); *нерівномірність доступу до освітніх ресурсів* (більшість програм підтримки освітньої міграції орієнтовані на студентів із розвинених країн, тоді як студенти з країн, що розвиваються, мають обмежений доступ до міжнародної освіти); *«відтік мізків»* (у деяких випадках освітня міграція призводить до того, що висококваліфіковані спеціалісти залишають свої країни після навчання за кордоном, що суперечить принципам сталого розвитку, особливо для країн, що розвиваються).

На наше переконання, основними напрямами вдосконалення правового регулювання освітньої міграції є створення нових міжнародних угод для спрощення процесів визнання дипломів, розширення програм фінансової підтримки для студентів з країн, що розвиваються, розробка національних стратегій протидії «відтоку мізків», захист прав мігрантів в освітньому середовищі.

Висновки. Отже, освітня міграція є важливим елементом сталого розвитку, сприяючи підвищенню рівня освіти, розвитку інновацій та міжнародного співробітництва. Проте для забезпечення її ефективності необхідне вдосконалення правових механізмів на міжнародному і національному рівнях. Успішне правове регулювання освітньої міграції може стати важливим інструментом у досягненні цілей сталого розвитку, особливо в глобальному освітньому середовищі.

Список використаних джерел:

1. McAuliffe, M. and A. Triandafyllidou (eds.), 2021. World Migration Report 2022. International Organization for Migration (IOM), Geneva. URL: <https://worldmigrationreport.iom.int/wmr-2022-interactive/>
2. Г. Вахітова, Т. Купе. Зв'язок між освітою та міграцією в Україні/ Міжнародна організація праці, Група технічної підтримки з питань гідної праці та Бюро МОП для країн Центральної та Східної Європи – Будапешт, 2013. URL: [file:///C:/Users/Olga/Downloads/wcms_244736%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Olga/Downloads/wcms_244736%20(1).pdf)
3. Конвенція з подолання дискримінації в освіті: Конвенція, Міжнародний документ від 14.12.1960. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_174#Text
4. Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні: Конвенція, Міжнародний документ від 11.04.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_308#Text
5. Ніколаєць К.М. Сучасна освітня міграція і Україна / К.М. Ніколаєць, Т.С. Ожелевська // Економіка та держава. – 2021. № 9. – С. 52–56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2021_9_10.
6. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
7. Спільна декларація міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти»: Декларація, Міжнародний документ від 19.06.1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_525#Text
8. Шепель Т.В. Освітня міграція студентської молоді: виклики та наслідки для України / Т.В. Шепель // Бізнес Інформ. – 2021. – № 2. – С. 104–110. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2021_2_16.